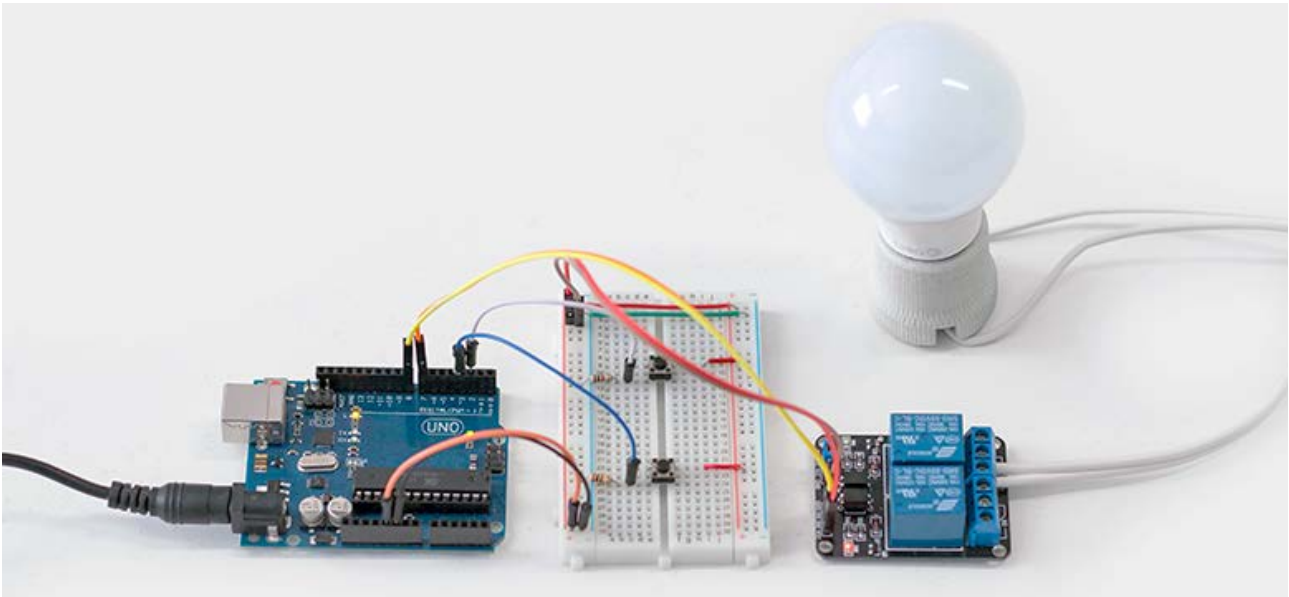

Arduino, een snelle introductie

Alles wat je moet weten om gave dingen te maken

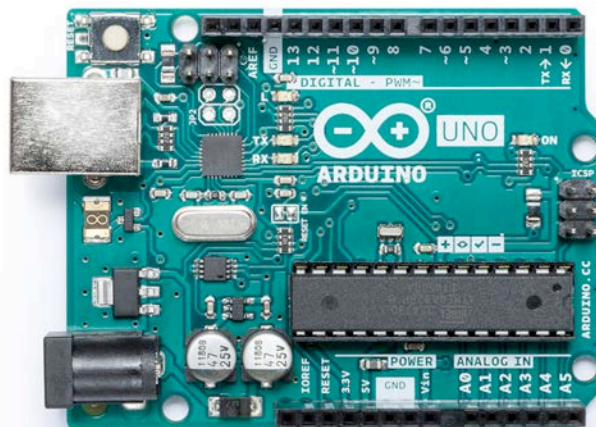

Wat is de Arduino?	2
De software installeren	2
Je eerste Arduino-programma	3
Hoe zit een Arduino-programma in elkaar?	4
Hoe een breadboard werkt	5
Digitale sensors: een knop	6
If-statements	8
Zien wat er gebeurt: Arduino's seriële monitor	9
Analoge sensors	10
Seriële plotter	11
Ultrasonische afstandssensor	12
Variabelen	13
Inputs en outputs combineren	14
Dingen laten bewegen met servo-motors	16
Tot slot	17
Problemen oplossen	18
Libraries installeren	20
Een timer voor Arduino-programma's: millis()	21
Wat je kunt meten en doen met Arduino	22

Wat is de Arduino?

De Arduino is een microcontroller, wat betekent dat het een heel simpele computer is. Je kunt er sensoren op aansluiten om van alles waar te nemen in de omgeving, en er ook allerlei soorten 'outputs' mee aansturen zoals motoren en lampen.¹

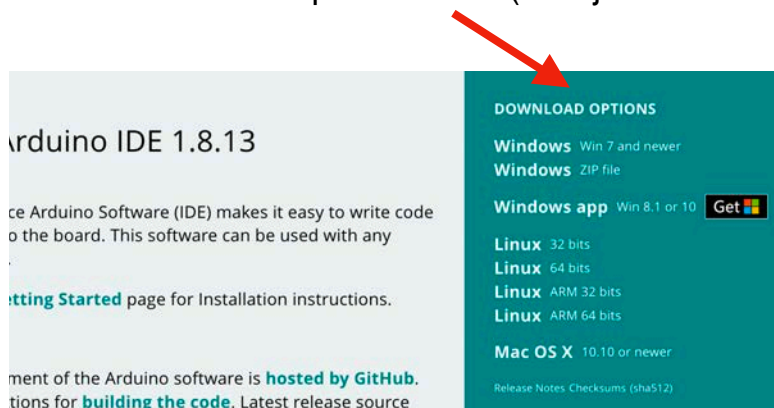
Op de Arduino zie je nummers en markeringen staan die aangeven wat je erop kunt aansluiten. '3.3V' en '5V' zijn de pinnen waar je stroom met die voltages uit kunt halen. Je zou ze kunnen zien als de plus van een batterij. De min van het Arduino-bordje vind je bij 'GND'.

Verder zie je 14 digitale pins en 6 analoge pins, die we allemaal kunnen gebruiken als inputs én als outputs. Dat betekent dat elk van die pinnen een motor aan kan zetten bijvoorbeeld (output) of data van een sensor binnen kan halen (input).

De software installeren

We hebben de Arduino-software nodig om het Arduino-bordje te kunnen programmeren. Om de software te downloaden ga je naar arduino.cc/download.

Kies je besturingssysteem (Windows, Linux of Mac) in het dondergroene vlak met de titel 'Download options'. (Heb je Windows? Kies dan de bovenste optie.)

In het volgende scherm kun je klikken op 'Just download'. Als het bestand gedownload is, kun je het Arduino-programma installeren en openen.

¹ Er bestaan verschillende soorten Arduino's en veel vergelijkbare microcontrollers, maar de Arduino Uno die je hierboven ziet is het bekendst.

Je eerste Arduino-programma

De stukjes software die we maken voor de Arduino noemen we schetsen (in het Engels 'sketches') of gewoon programma's. Schetsen zijn tekstbestandjes waar instructies voor het Arduino-bordje in staan. Programmeurs noemen zulke instructies ook wel 'code'. Je gaat nu je eerste Arduino-programma maken door een bestaand voorbeeld te openen en aan te passen.

Open het menu Bestand, dan Voorbeelden, Basics en klik dan op Blink. De schets dat zich nu opent in een nieuw venster gaan we uploaden naar de Arduino.

Sluit het Arduino-bordje aan op je computer met een USB-kabel.

Klik op het tweede icoontje van links:

Het Arduino-programma zal de schets nu op de chip van de Arduino gaan zetten.

Mogelijk krijg je de eerste keer een venster te zien waarin je moet aangeven waar de computer de Arduino kan vinden. Kies daar voor een adres met 'usb', 'serial' of 'COM' erin, en niet voor 'bluetooth'.

Als je linksonder in het scherm 'Uploaden voltooid' ziet, dan is het gelukt en is er nu op de Arduino een LED-lampje aan het knipperen!

Als je een foutmelding krijgt, bekijk dan de pagina 'Problemen oplossen' achteraan deze handleiding.

Kan op de geselecteerde poort geen board vinden.

Oefening

1. Kun je het LED-lampje sneller laten knipperen?
Let op: als je iets in de schets verandert, moet je hem opnieuw uploaden.
2. Kun je de LED in verschillende patronen laten knipperen?
Kun je bijvoorbeeld SOS knipperen?

Hoe zit een Arduino-programma in elkaar?

Belangrijk om door te hebben: Arduino-schetsen bestaan uit drie onderdelen.

In het eerste deel, helemaal bovenaan in de schets, worden vaak wat variabelen klaargezet. (Hoe variabelen werken kun je verderop in deze handleiding lezen.)

In het geval van Blink staat daar alleen wat **commentaar**. Alle regels met twee schuine strepen ervoor zijn toelichting. Zulke regels staan er om aan jou uit te leggen hoe het programma werkt. Alle regels tussen `/*` en `*/` zijn ook commentaar. (Je herkent commentaar ook aan de grijze kleur van de tekst.)

Het tweede deel is een functie die **'setup'** heet. Alles wat daarin staat, wordt één keer uitgevoerd.

```
void setup() {  
  // alles wat tussen de accolades (de gekrulde haakjes) staat, hoort bij  
  // setup en wordt één keer uitgevoerd.  
  // In Blink wordt bijvoorbeeld het ingebouwde LED-lampje op  
  // het Arduino-bord aangemeld als output:  
  pinMode(LED_BUILTIN, OUTPUT);  
}
```

Het derde deel van de schets is de functie die **'loop'** heet. Dit deel van het programma wordt steeds weer opnieuw gedaan, voor altijd.

```
void loop() {  
  digitalWrite(LED_BUILTIN, HIGH); // turn the LED on (HIGH is the voltage level)  
  delay(1000); // wait for a second  
  digitalWrite(LED_BUILTIN, LOW); // turn the LED off by making the voltage LOW  
  delay(1000); // wait for a second  
}
```

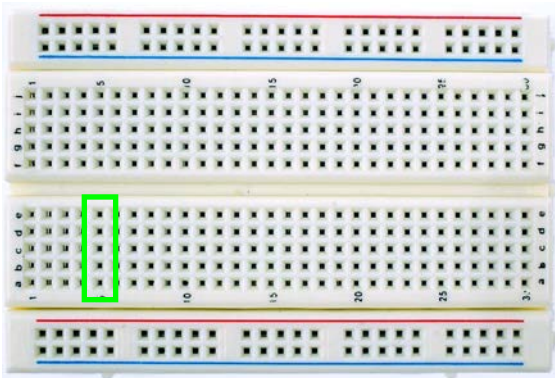
In Blink bijvoorbeeld wordt in `loop()` het ingebouwde LED-lampje² aangezet ('HIGH'), dan wordt er een seconde gewacht (duizend milliseconden), dan wordt de LED weer uitgezet ('LOW'), dan wordt er weer een seconde gewacht, en dan begint `loop()` weer opnieuw.

---

² De ingebouwde LED is op de Arduino Uno aangesloten op pin 13. 'LED_BUILTIN' is een woord dat Arduino herkent, maar je zou in plaats daarvan ook '13' kunnen schrijven.

Hoe een breadboard werkt

Om sensors en andere componenten te verbinden met de Arduino (of met elkaar), is het vaak handig om een breadboard te gebruiken.

De gaatjes op het breadboard zijn binnenin het plastic bordje met metalen strips met elkaar verbonden. De gaatjes in het midden zijn verbonden in kolommen van vijf (zoals die in het groene kader hiernaast).

De letters en cijfers op het breadboard gebruiken we meestal niet.

Die vijf gaatjes zijn alleen met elkaar verbonden, dus niet met gaatjes ernaast of met gaatjes aan de overkant van de kloof in het midden.

De horizontale rijen bovenaan en onderaan, met de rode en blauwe lijnen ernaast, gebruiken we om meerdere onderdelen van stroom te voorzien. Rood is plus en blauw (of zwart) is min, net zoals batterijen een plus en een min hebben.

Die gaatjes zijn alleen verbonden met de andere gaatjes in dezelfde horizontale rij, dus niet met de gaatjes erboven of eronder.

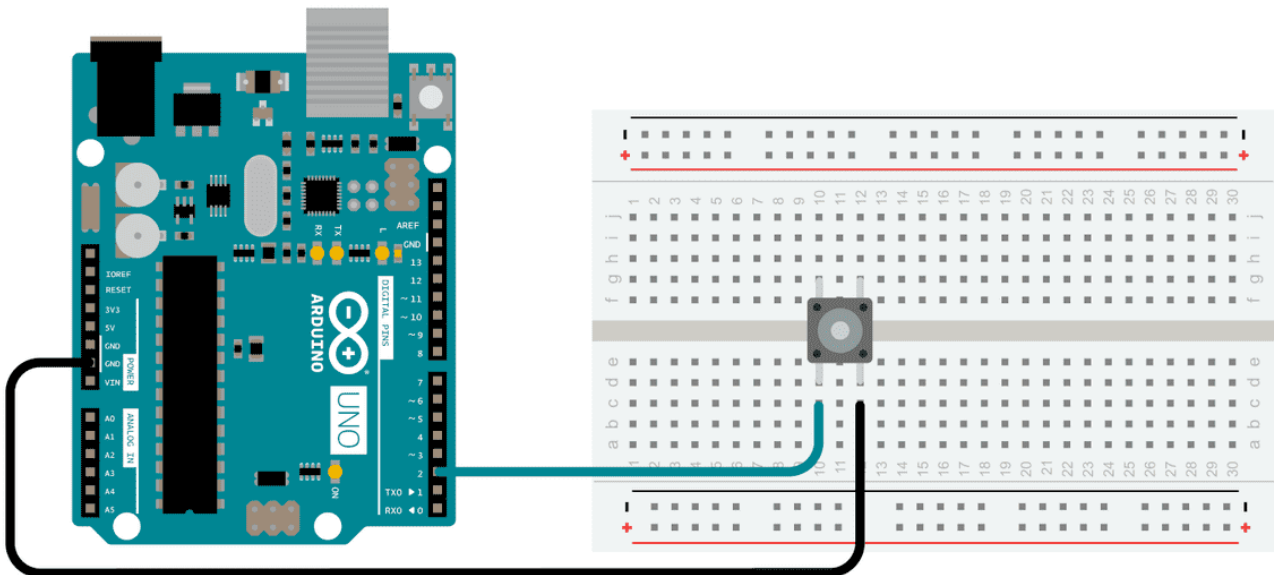
 Het is best moeilijk om de Arduino en andere elektronica stuk te maken, maar *als je plus en min niet uit elkaar houdt dan gaat het zeker stuk.*

Het is daarom verstandig om je altijd aan de juiste kleuren te houden: de rode rij op het breadboard voor plus en de blauwe rij voor min. Gebruik ook zoveel mogelijk rode draadjes om componenten met de positieve kant te verbinden, en zwarte of blauwe draadjes voor de verbinding met de negatieve kant.

Digitale sensors: een knop

Een Arduino programmeren om lampjes te laten knipperen is leuk, maar eigenlijk willen we dat hij ook kan reageren op zijn omgeving. Laten we dat nu proberen.

Verbind eerst een drukknop met de Arduino zoals op de tekening:

- Zet de knop op het breadboard met twee pootjes aan elke kant van de gleuf in het midden (als het zo dadelijk niet werkt, moet je de knop misschien een kwartsslag draaien).
- Verbind één kant van de knop met één van de gaatjes van de Arduino waar GND naast staat. De andere kant van de knop verbind je met het gaatje waar '2' bij staat (niet 'A2').

Open nu de schets die bij deze schakeling hoort, via het menu Bestand > Voorbeelden > Digital > DigitalInputPullup.

Upload de schets naar de Arduino.

Probeer de knop maar. Als het goed is, heb je nu je eerste werkende digitale sensor! Als je op de knop drukt, gaat de LED aan. Dit is dus al meteen een combinatie van input en output.

Hoe werkt het script voor de digitale sensor?

In het programma zie je dat in de functie `setup()` pin nummer 2 als een ingang wordt 'opengezet':

```
pinMode(2, INPUT_PULLUP);
```

Op die pin heb je de knop aangesloten, en dankzij deze regel in de schets weet de Arduino dat ook.

Vervolgens wordt pin nummer 13 als een uitgang gedefiniëerd:

```
pinMode(13, OUTPUT);
```

De ingebouwde LED op de Arduino is verbonden met pin 13, en dankzij deze regel weet de Arduino dat we die willen gaan gebruiken.

Nu gaan we in de gaten houden of de knop wordt ingedrukt. Dat doen we met de functie `digitalRead()`:

```
int sensorVal = digitalRead(2);
```

Als je op de knop drukt die is verbonden met pin 2 van de Arduino, levert `digitalRead` hier een 0 op. Als je de knop loslaat, wordt dat een 1.³ Die waarde wordt vervolgens bewaard in een variabele die 'sensorVal' heet (meer uitleg over variabelen lees je verderop).

Dit alles staat in de functie `loop()`, wat betekent dat `digitalRead()` steeds opnieuw wordt uitgevoerd en de knop dus continu in de gaten wordt gehouden. 'sensorVal' bevat steeds de huidige stand van de knop, 1 of 0, aan of uit.

Om iets te doen met de informatie die de sensor doorgeeft, staat in de schets vervolgens een if-statement. Hoe dat werkt, lees je hierna.

---

³ Daarom is een knop een voorbeeld van een digitale sensor: er zijn maar twee mogelijkheden. Andere voorbeelden van digitale sensoren zijn bewegingsensors (zoals PIR-sensors die automatisch het licht aandoen in WC's) en 'oogjes' zoals bovenaan roltrappen.

If-statements

Om de Arduino iets te laten doen als er iets verandert, moeten we hem leren om vragen te stellen. Een vraag in Arduino ziet er zo uit:

```
if (sensorWaarde > 30) {  
    // doe hier iets  
}
```

Dit heet een if-statement. Je laat Arduino vragen: is de knop ingedrukt? Of, zoals in het voorbeeld hierboven: is de waarde die een sensor teruggeeft groter dan 30? Als het antwoord op zo'n vraag 'ja' is, dan voert Arduino de code uit die tussen de gekrulde haken staat.

In de DigitalInputPullup-schets van zojuist ziet dat er zo uit:

```
if (sensorVal == HIGH) {  
    digitalWrite(13, LOW);  
} else {  
    digitalWrite(13, HIGH);  
}
```

Hier wordt eerst gevraagd: wordt de knop die is verbonden met pin 13 ingedrukt?⁴ Als dat niet zo is, dan zetten we het LEDje uit, en anders zetten we het aan. Dit is dus een uitbreiding op het if-statement: met 'else' kunnen we instructies toevoegen voor het geval het antwoord op de vraag 'nee' is.

Interpunctie

Merk op dat elke haakje openen een haakje sluiten nodig heeft, dus '(' en ')', en '{' en '}'. Elk commando zoals digitalWrite() moet eindigen op een puntkomma. Programmeertalen zijn heel gevoelig op dit soort dingen en zullen niet meewerken als je dit soort dingen verkeerd doet. Als je toch foutmeldingen krijgt, kijk dan naar de paragraaf 'Problemen met de code' aan het eind van deze handleiding.

Oefening

Nu gaat de LED aan als je de knop indrukt. Kun je de code zo aanpassen dat de LED juist *uitgaat* als je de knop indrukt?

---

⁴ Door hoe we de knop hebben aangesloten, betekent 'HIGH' in dit geval dat de knop *niet* wordt ingedrukt.

Zien wat er gebeurt: Arduino's seriële monitor

Stel je voor dat er iets misgaat, bijvoorbeeld dat er niet een LEDje gaat branden als je op de knop drukt. Dan zou het handig zijn als de Arduino zelf kon vertellen of hij ten minste ziet dat de knop wordt ingedrukt, want dat zou ons helpen te ontdekken wat het probleem is. Gelukkig kan de Arduino dat.

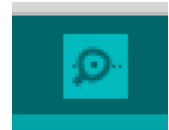
We kunnen een communicatieverbinding opzetten tussen de computer en het Arduino-bordje. Dat doen we door deze regel in `setup()` te zetten (in de `DigitalInputPullup`-schets die je net hebt gebruikt staat dit er al):

```
Serial.begin(9600);
```

In `loop()` zetten we direct onder de regel waar we de sensor uitlezen deze regels:

```
Serial.print("sensor = ");  
Serial.println(sensorValue);
```

Open vervolgens de seriële monitor door te klikken op het vergrootglas-icoontje rechtsbovenaan in het venster.

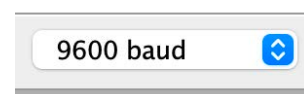

Als de schets van de knop (`DigitalInputPullup`) nog steeds op de chip van de Arduino staat, dan zou je nu in de seriële monitor moeten kunnen zien of de knop wordt ingedrukt. Als je niks ziet veranderen, dan weet je dus dat de knop het niet doet of niet goed is verbonden met pin 2.

De seriële verbinding is vaak enorm handig om te kijken of Arduino doet wat wij in gedachte hadden, en zo niet, waar het probleem dan zit.

We kunnen de seriële verbinding tussen de computer en de Arduino ook gebruiken om sensor-data uit de Arduino te gebruiken in andere software op de computer, bijvoorbeeld om interactieve animaties of muziek te maken.

.....
Die 9600 is de baud rate, de snelheid waarmee de computer en de Arduino met elkaar praten. Sommige schetsen gebruiken andere waarden, zoals 115200. De baud rate in de seriële monitor moet overeenkomen met die in de schets, anders zie je rare tekens of gewoon niks.

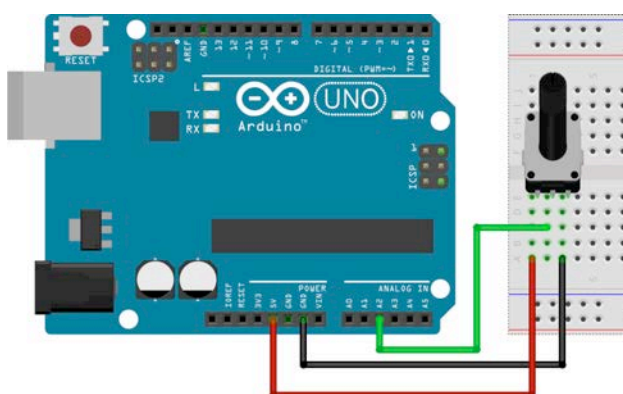
Analoge sensors

De knop die we tot nu toe gebruikt hebben, is een soort digitale sensor. Zulke sensoren kennen alleen 1 en 0, oftewel aan en uit, LOW en HIGH.

Er zijn ook een heleboel analoge sensoren, die tussenwaardes kunnen geven. Een voorbeeld daarvan is een lichtsensor, die kan laten weten of het donker is of juist heel erg licht, maar die ook alle gradaties ertussenin kan meten.

Een ander voorbeeld van een analoge sensor is de potmeter of potentiometer. Dat is een draaiknop die je het beste kent als volumeknop op versterkers. In Arduino kun je heel precies de positie zien van de draaiknop.

Sluit de potmeter aan zoals op de afbeelding: de middelste pin op de analoge poort A0, en de buitenste pinnen op 5V en GND.

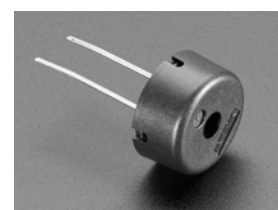
Open vervolgens dit programma: Bestand > Voorbeelden > 03. Analog > AnalogInput.

Upload de schets naar de Arduino. Als het goed is kun je nu de LED sneller en langzamer laten knipperen door aan de knop te draaien!

Ook leuk: probeer de waardes die van de potmeter komen te bekijken met de seriële plotter. Hoe dat moet, wordt onthuld op de volgende pagina.

Oefening

Sluit een kleine speaker of 'buzzer' aan op GND en pin 13 (via het breadboard). Dat is dus op dezelfde pin als de interne LED van de Arduino. Hoor je een verschil als je aan de knop draait?

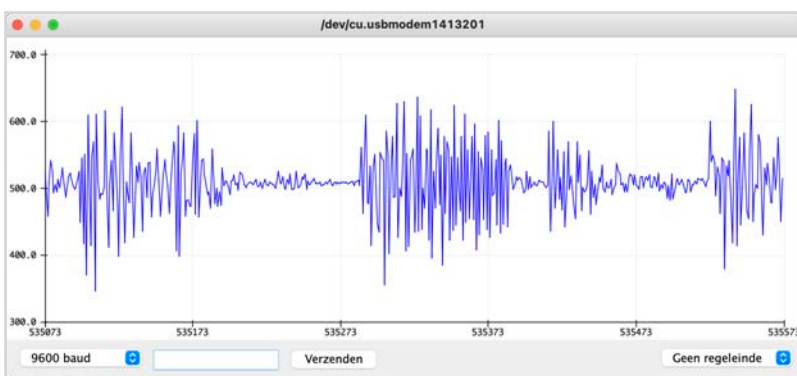

Seriële plotter

Om analoge waarden heel goed te kunnen laten zien, heeft de Arduino-software een geweldige feature in huis.

Open het menu Hulpmiddelen en klik op Seriële plotter (sluit eerst de seriële monitor als dat venster nog openstaat).⁵

Open de schets AnalogReadSerial via het menu Bestand > Voorbeelden > 01. Basics > AnalogReadSerial, en upload het naar de Arduino.

Je zou in het venster van de seriële plotter nu een grafiek moeten zien van de veranderingen in de positie van de potmeter! (Of de resultaten van een andere analoge sensor, zoals bijvoorbeeld de lichtsensor.)

Meerdere sensoren

Als je de resultaten van meerdere sensoren in de seriële plotter wil zien, dan moet je zorgen dat die waardes gescheiden door tabs worden doorgestuurd:

```
Serial.print(sensor1); // waarde van de eerste sensor
Serial.print(",\t"); // waardes gescheiden door komma en tab
Serial.print(sensor2); // waarde van de tweede sensor
Serial.println(); // witregel
```

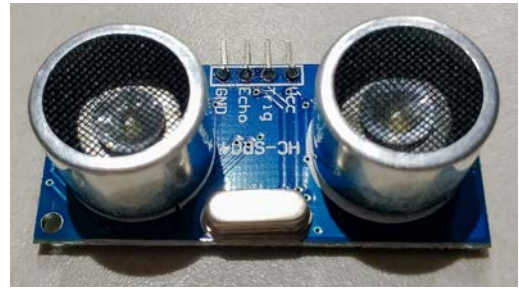
Als je print()'s in je schets hebt staan die bedoeld zijn voor de seriële monitor (dus met tekst in plaats van getallen uit je sensor), schakel ze dan tijdelijk even uit door // voor die regels zetten om er commentaar van te maken.

---

⁵ De sneltoets-combinatie voor de seriële plotter is shift+command+L.

Ultrasonische afstandssensor

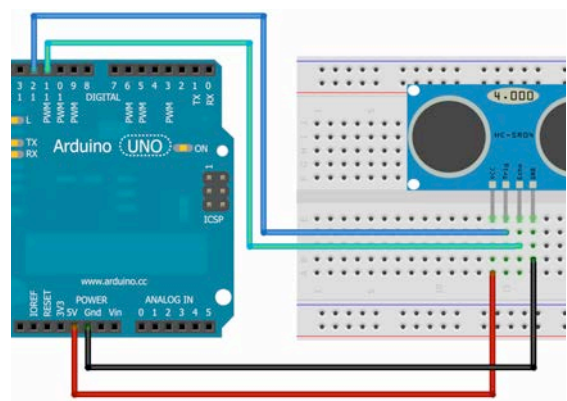
Als je wil weten hoe ver iets of iemand is (bij je robot of kunstwerk vandaan bijvoorbeeld), dan is een ultrasonische afstandssensor geweldig. Er zitten twee ronde dingen op, een speaker en een microfoon. De sensor werkt door met de speaker een ultrasoon geluid te maken, en vervolgens met de microfoon te meten hoe lang het duurt voordat de echo van dat geluid terugkomt. Door die tijd te delen door snelheid van het geluid⁶, kan de Arduino uitrekenen hoe ver weg iets is.

Je sluit de sensor zo aan op de Arduino, eventueel via een breadboard:

- de pin op de sensor waar VCC bij staat naar 5V op de Arduino,
- GND op de sensor naar GND op de Arduino,
- Trigger naar digitale pin 12 van de Arduino,
- Echo naar pin 11 van de Arduino.

Je kunt code voor dit type sensor overal online vinden, maar de NewPing-library is erg makkelijk te gebruiken. Die moet je dan wel even installeren—als je nog niet weet hoe dat moet, kijk dan even op de pagina 'Libraries installeren' verderop.

In het voorbeeldprogramma NewPingExample (zie Bestand > Voorbeelden > NewPing) kun je zelf de maximale afstand instellen die je wil meten. Een meter of vier à vijf is wel het maximaal haalbare met deze sensor.⁷

Upload de code naar de Arduino, en open de seriële monitor om de afstand te zien die de sensor meet.

Ultrasonische afstandssensors meten de afstand tot objecten in een smalle strook van 15 graden. Als je een breder gebied wil scannen, dan zou je meerdere ultrasonische sensors naast elkaar kunnen zetten, of een enkele sensor op een motortje kunnen zetten om een draaiende radar te maken. Een meer complete oplossing is beeldherkenning, maar dat is ook een stuk ingewikkelder. Als je alleen maar wil weten óf iemand in de buurt is (en niet per se hoe ver weg ze zijn), gebruik dan een PIR-sensor.

⁶ 343 meter per seconde; de gevonden tijd wordt ook nog door 2 gedeeld, omdat het geluid twee keer de afstand heeft afgelegd als de echo wordt opgevangen.

⁷ Meer informatie over de NewPing-library vind je hier: <https://bitbucket.org/teckel12/arduino-new-ping>
12

Variabelen

Variabelen zijn woorden of letters waarmee we Arduino iets kunnen laten onthouden. Dat is belangrijk als we Arduino bijvoorbeeld willen laten bijhouden hoe vaak iets is gebeurd.

Een variabele definiëren ziet er zo uit:

```
int aantal = 100;
```

Door 'int' ervoor te zetten zeggen we: de variabele is een heel getal, dus geen decimaal.⁸ Dan geven we de variabele zijn naam. In dit geval is dat 'aantal', maar het zou net zo goed 'x' mogen zijn, of 'sensorWaarde'. Meestal kiezen we een naam die goed duidelijk maakt wat voor informatie we willen opslaan in die variabele. Vervolgens vertellen we de variabele wat zijn beginwaarde wordt—in dit geval 100. Tot slot wordt de regel afgesloten met een puntkomma, net als alle commando's in Arduino.

Als je een variabele eenmaal op die manier gedefiniëerd hebt, dan kun je met die variabele gaan rekenen. Als we dit doen...

```
aantal = aantal + 100;
```

... dan heeft 'aantal' nu een waarde van 200.

Oefening

Met variabelen kun je bijvoorbeeld ook bijhouden hoe vaak een knop is ingedrukt. Je kunt daarvoor de schets DigitalInputPullup gebruiken (zie eventueel de pagina over digitale sensors). Probeer het eerst zelf, en lees eventueel daarna in de voetnoot de oplossing.⁹

---

⁸ Andere typen variabelen zijn bijvoorbeeld float (dat is wel een decimaal getal) en bool (alleen 'true' of 'false'). Je vindt alle typen op <https://www.arduino.cc/reference/en/> onder 'Data Types'.

⁹ Voeg een variabele toe bovenaan in de schets (dus nog boven setup()). Tel vervolgens steeds 1 bij op, op de plek waar de schets iets doet op het moment dat de knop wordt ingedrukt. Verplaats de Serial.println naar diezelfde plek om in plaats van 'sensorVal' de waarde van jouw variabele naar de seriële monitor te schrijven. Als je onder die regel ook nog 'delay(500);' toevoegt, dan wacht de Arduino een halve seconde voordat hij verdergaat. Op die manier telt hij steeds maar één druk op de knop in plaats van dat hij doortelt zolang als de knop is ingedrukt :-)

Inputs en outputs combineren

Vaak willen we met de Arduino meerdere inputs en outputs tegelijk gebruiken én ze laten samenwerken. Je kunt bijvoorbeeld een potentiometer gebruiken om de snelheid van een motor te veranderen, of een lichtsensor gebruiken om de toonhoogte van een buzzer te verhogen of te verlagen. Hier lees je hoe dat moet.

Stap 1

Als je twee componenten met elkaar wil laten samenwerken, laat ze dan altijd eerst apart werken. Als er dan later iets niet werkt, weet je dat het in ieder geval niet ligt aan de individuele componenten en dat maakt het zoeken naar een oplossing veel makkelijker.

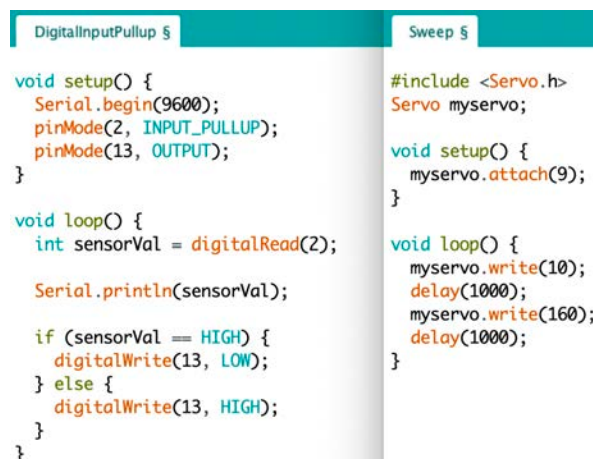
Dus bijvoorbeeld:

- Sluit de potmeter aan op de Arduino
- Upload het programma voor de potmeter naar de Arduino, en zorg dat je de waarden van de potmeter te zien krijgt in de seriële monitor.
- Sluit vervolgens de buzzer aan (laat de potmeter aangesloten!).
- Zet de software voor de buzzer op de Arduino (laat het venster met de code met de potmeter openstaan), en ga pas verder als je de buzzer hoort.

Stap 2

Nu heb je dus twee werkende programma's, en die kun je gaan combineren tot één programma. Zet ze naast elkaar, zodat je beide vensters op je beeldscherm hebt.

In Arduino-schetsen mogen `setup()` en `loop()` maar één keer voorkomen. We kunnen de schetsen dus niet combineren door ze simpelweg de ene onder de andere te plakken.


```
void setup() {
  Serial.begin(9600);
  pinMode(2, INPUT_PULLUP);
  pinMode(13, OUTPUT);
}

void loop() {
  int sensorVal = digitalRead(2);

  Serial.println(sensorVal);

  if (sensorVal == HIGH) {
    digitalWrite(13, LOW);
  } else {
    digitalWrite(13, HIGH);
  }
}

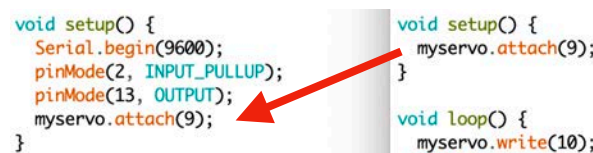
#include <Servo.h>
Servo myservo;

void setup() {
  myservo.attach(9);
}

void loop() {
  myservo.write(10);
  delay(1000);
  myservo.write(160);
  delay(1000);
}
```

Kopiëer daarom de inhoud van de ene `setup()` naar de andere. Let op dat je geen accolades (gekrulde haken) meekopiëert. Let ook goed op dat je geen code boven of onder de accolades van `setup()` plaatst—de code hoort tussen `{` en `}` want anders werkt het niet.

Voor de afgebeelde schetsen ziet dat er zo uit:


```
void setup() {
  Serial.begin(9600);
  pinMode(2, INPUT_PULLUP);
  pinMode(13, OUTPUT);
  myservo.attach(9);
}

void loop() {
  myservo.write(10);
  delay(1000);
  myservo.write(160);
  delay(1000);
}
```

Doe nu hetzelfde voor loop() en eventuele regels die nog bóven setup staan.

Als een instructie in beide schetsen voorkomt (bijvoorbeeld `Serial.begin(9600);`), dan hoef je die niet te kopiëren.

Stap 3

Laat je nieuwe schets controleren door Arduino. Gebruik daarvoor het eerste icoontje, links bovenaan. Als je linksonderin ziet ‘Compileren voltooid’ dan heb je het samenvoegen goed gedaan! Als je een foutmelding krijgt, los het probleem dan op. Gebruik eventueel de checklist aan het eind van deze handleiding. Sla je gecombineerde schets op op je computer, via Bestand > ‘Opslaan als...’.

Stap 4

Nu heb je een schets die met twee componenten werkt. Als je hem uploadt naar de Arduino, dan zouden dus beide onderdelen het moeten doen.

Maar je wil natuurlijk dat beide componenten sámenwerken! Het makkelijkste is een if-statement gebruiken (zie de pagina daarover). Een andere mogelijkheid is de sensor-data direct gebruiken voor een output; je zou bijvoorbeeld waardes uit een lichtsensordirect kunnen gebruiken als de graden voor een servo-motor.

Soms wil je twee schetsen combineren die allebei dezelfde pin in gebruik hebben. Als je die schetsen samenvoegt, zul je dus voor één van die twee inputs of outputs een andere pin moeten gebruiken en dat onderdeel dan dus ook op die andere pin op de Arduino moeten aansluiten.

In Arduino-schetsen wordt vaak gebruik gemaakt van de functie delay(). Dat levert echter nogal eens problemen op als je de Arduino twee of meer dingen tegelijk willen laten doen. De oplossing daarvoor is een timer zetten; hoe dat moet, lees je op de pagina's verderop over timers en millis().

Bestaande code gebruiken

Wat je óók kunt doen, is code van anderen gebruiken. Stel dat je een kleurensensor wil gebruiken samen met een paar LED-lampjes, dan kun je bij Google iets intypen als ‘Arduino kleurensensor LEDs’. Je vindt ongetwijfeld een heleboel handleidingen die laten zien welke onderdelen ze gebruikten en hoe, inclusief de nodige code.

Als je zulke code overneemt, lees die code dan in ieder geval goed door en probeer te begrijpen wat elk stukje doet. Als de code niet werkt, gebruik dan de checklist aan het eind van deze handleiding om het probleem op te lossen.

Dingen laten bewegen met servo-motors

De simpelste manier om met de Arduino iets te laten bewegen (robotjes, plotters, bloempotten die naar het licht draaien) is een servo. Er zijn twee soorten: servo's die draaien tussen 0 en 180 graden, en servo's die door kunnen blijven draaien.¹⁰

De meeste kleine servo-motors hebben drie draadjes:

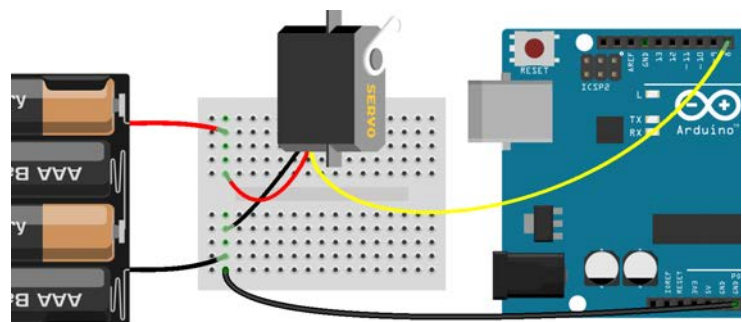
- bruin is ground, dus min
- rood is voltage, dus plus
- geel is de pin waarop de Arduino de servo aanstuurt.

Sluit de servo aan, met de gele draad op pin 9. Als je deze schets uploadt, gaat het motortje heen en weer draaien: Bestand > Voorbeelden > Servo > Sweep

Zoals je ziet in de code, wordt de servo naar een bepaalde plek gestuurd met de functie `myservo.write()`. In de schets gebeurt dat in een for-loop om hem stapsgewijs heen en weer te laten draaien, maar je kunt de servo bijvoorbeeld ook naar de middenpositie sturen met het commando `myservo.write(90)`;

Grotere servo's

De servo zoals op de foto is klein en niet erg sterk. Er zijn ook (veel) sterkere servo's. Die kun je ook met de Arduino aansturen, maar om ze van stroom te voorzien is een externe batterij nodig:

Oefening

Stuur de servo een paar keer naar verschillende standen, en laat hem tussendoor een seconde wachten. Hint: de for-loops heb je hiervoor niet nodig, want aan een paar `myservo.write`'s en `delay()`'s heb je genoeg.

¹⁰ Zulke 'continuous' servo's vertalen de richting die je ze opgeeft in een draairichting en snelheid. '0' is bijvoorbeeld volle snelheid naar links, '90' is stilstaan en '110' betekent 'draai langzaam naar rechts'. Als je bij zo'n servo toch wil weten hoe ver hij is gedraaid, heb je een 'rotary encoder' of 'encoder wheel' nodig.

Tot slot

Je kunt met de Arduino ontelbaar veel combinaties maken met verschillende inputs en outputs. Je kunt bijvoorbeeld een MP3-speler geluiden laten horen als een bewegingssensor beweging detecteert, of LED-strips van kleur laten veranderen op basis van een hartslag die je meet met een hartslagsensor.

Wat je kunt maken met elektronica wordt praktisch nergens meer door beperkt. Onderdelen zijn ontzettend goedkoop geworden, en de informatie over hoe je ze moet aansluiten en kunt gebruiken is altijd online te vinden. Zoek bijvoorbeeld op Google naar 'Arduino planten vochtsensor' en je vindt duizenden handleidingen die niet alleen laten zien hoe je zo'n sensor aansluit op je Arduino maar die ook de nodige code delen.

Een paar sites zijn met name aan te raden voor inspiratie en praktische informatie:

- Instructables: <https://www.instructables.com/circuits/arduino/projects/>
- Arduino: <https://blog.arduino.cc/> en <https://www.arduino.cc/reference/en/>
- Hackster.io: <https://www.hackster.io/arduino>

Het belangrijkste is dat je ziet dat iedereen kan programmeren en toffe dingen kan maken met elektronica. Niemand kan of weet alles meteen, maar met oefening en gewoon blijven proberen kom je heel ver. Er is ontzettend veel mogelijk, en jij hoort bij de mensen die gave dingen kunnen maken.

Problemen oplossen

Problemen met verbinding

Dit is een lijst van mogelijke oplossingen als je er niet in slaagt om code te uploaden naar de Arduino. Als de eerste oplossing niet helpt, probeer dan de volgende oplossingen, in de volgorde waarop ze genoemd worden.

1. Selecteer de juiste poort.

Als je een foutmelding krijgt bij het uploaden, dan is het meestal omdat de computer niet weet op welke USB-poort de Arduino te vinden is:

Kan op de geselecteerde poort geen board vinden.

Je kunt dat oplossen door de juiste poort te selecteren in het menu Hulpmiddelen onder 'Poort'. Soms staat er al bij waar de Arduino is verbonden, maar de kans bestaat dat je zelf moet raden. Het zou een adres moeten zijn met 'usb' erin, 'serial' of 'COM'.

Zorg dat onder 'Board' de juiste Arduino is geselecteerd (meestal Arduino Uno).

2. Zit de USB-kabel er aan beide kanten goed in?
3. Probeer eens een andere USB-poort (en dan weer stap 1).
4. Herstart de Arduino-software.
5. Probeer het uploaden zonder dat er iets met de Arduino verbonden is. (Als dit helpt dan is er ergens kortsluiting óf is er iets verbonden met de verkeerde pin.)
6. Herstart de computer (en zie dan weer stap 1).
7. Als je computer de Arduino niet kan vinden onder 'Poort', dan kan het nodig zijn om een driver installeren. Voer de instructies uit op <https://www.arduino.cc/en/Guide/DriverInstallation> (en doe dan weer stap 1).
8. Probeer een andere Arduino.

Problemen met de code

De foutmeldingen die Arduino geeft onderin beeld zijn vaak behoorlijk helder.

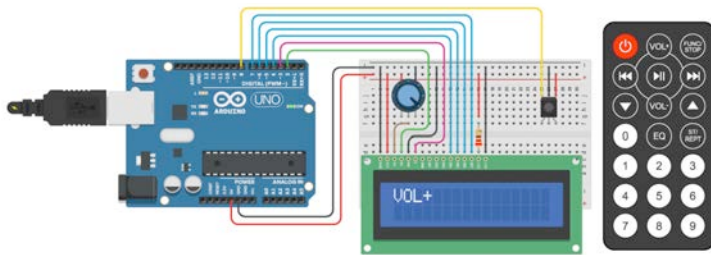
Probeer ze te begrijpen zodat je sneller een probleem kunt opsporen en oplossen.

1. Waar zit de fout? Vind de regel die rood is gemaakt. De fout kan ook direct boven die regel zitten.
2. De meest voorkomende fout is dat een functie of commando niet goed afgesloten wordt. Staat er een '}' te veel of te weinig? Zorg dat er voor elke '(' een ')' is en voor elke '{' ook een afsluitende '}' en dat elk commando wordt afgesloten met een puntkomma.
3. Staat alle code wel echt in `setup()` of `loop()`? Dus binnen de gekrulde haken van een van beide functies?
4. Als je schets een library aanroept die niet gevonden kan worden, dan krijg je de foutmelding 'No such file or directory'. Installeer in dat geval alsnog de bijbehorende library; zie daarvoor de pagina 'Libraries installeren' in deze handleiding.
5. Zoek online naar oplossingen voor de foutmelding die je krijgt. Zoek naar 'Arduino "exacte foutmelding tussen aanhalingstekens"'.
"Arduino "exacte foutmelding tussen aanhalingstekens"
6. Gebruik een heel andere schets. Probeer een van de voorbeeldschetsen in Arduino en pas die aan, of probeer online code te vinden die doet wat jij wil.

Geen foutmelding, maar toch niet de werking die je verwacht?

- Check of de componenten echt met de juiste pinnen zijn verbonden en dat dat ook de pinnen zijn die genoemd worden in de code.
- Bij gebruik van een breadboard: zitten de componenten écht op het goede rijtje?
- Gebruik `Serial.println()`'s om te weten wat de Arduino aan het doen is (zie de uitleg daarover op de pagina over de seriële plotter).
- Probeer een ander exemplaar van het onderdeel dat je probeert aan te sluiten, om te zien of dat misschien het probleem is. Probeer eventueel ook andere draadjes of zelfs een ander breadboard.

Libraries installeren

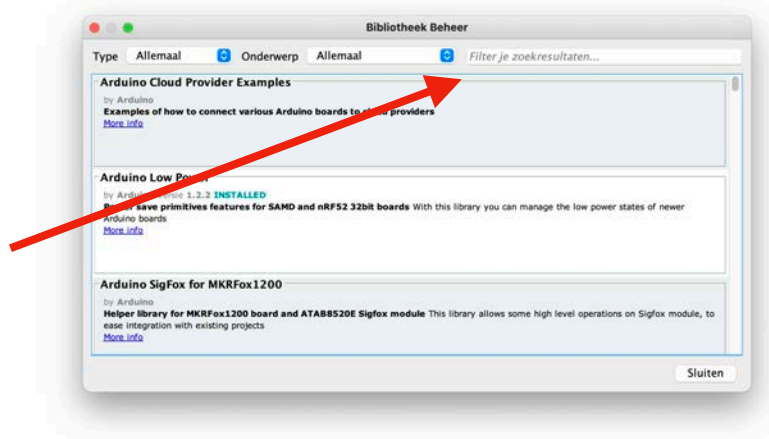

Je hoeft lang niet alles helemaal zelf te programmeren. Er is al heel veel software geschreven door mensen die hun werk graag met je delen.¹¹

Als zulke software uitgebreider is dan een enkele schets, dan heet zo'n software-pakketje een bibliotheek, of library. Het Arduino-programma heeft een aantal libraries al voor-geïnstalleerd, maar soms zul je dat zelf moeten doen.

Stel dat je een infrarood-sensor wil uitproberen om met een afstandsbediening je Arduino-project te kunnen bedienen. Dat wordt je makkelijk gemaakt door een library die IRremote heet.

Ga naar het menu Hulpmiddelen > Bibliotheken beheren. Zoek op 'IRremote' in het zoekvenster, en dan staat hij waarschijnlijk als tweede in de lijst resultaten.

Klik op 'Installeren' en dan 'sluiten'.

Als je een library geïnstalleerd hebt, kun je via Bestand > Voorbeelden de voorbeeldschetsen openen die bij de library horen. Met die schetsen kun je snel leren hoe je de library kunt gebruiken in je eigen project.¹²

.....
Niet alle bibliotheken kun je op deze manier installeren. Soms moet je een map met bestanden downloaden en die dan handmatig toevoegen aan de map waar Arduino de bibliotheken bewaart. De locatie van die map vind je via het menu Arduino > Preferences.
.....

¹¹ Dat heet open-source software en het is geweldig.

¹² In het geval van IRremote: Bestand > Voorbeelden > IRremote > IR receiveDemo. Meer uitleg over afstandsbedieningen en hoe je de library gebruikt vind je hier:

<https://www.circuitbasics.com/arduino-ir-remote-receiver-tutorial/>

Een timer voor Arduino-programma's: millis()

Als je Arduino twee dingen tegelijk wil laten doen, zoals een lampje laten knipperen en ondertussen in de gaten houden of een knop wordt ingedrukt, dan is het belangrijk om géén `delay()` te gebruiken. De functie `delay()` zorgt ervoor dat de de Arduino een tijdje wacht, en ondertussen staat alles stil. Als hij bijvoorbeeld wacht tot de LED weer aan of uitgezet kan worden, kan hij dus niet tegelijk in de gaten houden of de knop wordt ingedrukt.

Om Arduino wél twee dingen tegelijk te laten doen, kunnen we Arduino een soort stopwatch laten gebruiken. Die stopwatch heet `millis()`. Met die functie kan de Arduino bijhouden hoe lang de schets al loopt, en op gezette tijden iets doen.

Hieronder zie je bijvoorbeeld een schets die elke drie seconden een LED aan- of uitzet, zónder in de tussentijd alles te blokkeren met `delay()`.¹³

```
// Definiëer een variabele om de tijd bij te houden.
unsigned long rondeTijd = 0;

void setup() {
  pinMode(LED_BUILTIN, OUTPUT); // Het ingebouwde LEDje op de Arduino activeren.
}

void loop() {

  // Zijn er al drie seconden verstreken? Daar komen we achter door de verstreken tijd
  // sinds de laatste ronde af te trekken van de huidige tijd.
  if ( (millis() - rondeTijd) > 3000 ) {

    // Zo ja, doe dan dit:

    // Verander de LED naar aan of uit (het uitroepteken betekent 'maak ervan wat hij nu NIET is').
    digitalWrite(LED_BUILTIN, !digitalRead(LED_BUILTIN) );

    // Reset de stopwatch: verander rondeTijd naar het aantal milliseconden sinds de schets startte.
    rondeTijd = millis();

  }

  // Nu kunnen we hier andere dingen doen zoals motortjes laten draaien, of in
  // de gaten houden of knoppen worden ingedrukt, zónder te wachten op delays.

}
```

¹³ In het Engels heet deze oplossing ook 'non-blocking code', code die niet blokkeert. Er is een handige library voor, die arduino-timer heet. Daarmee kun je meerdere 'stopwatches' in één schets hebben. Als je hem installeert (zie 'Libraries installeren'), zie je de mogelijkheden in de bijbehorende voorbeeldschetsen.

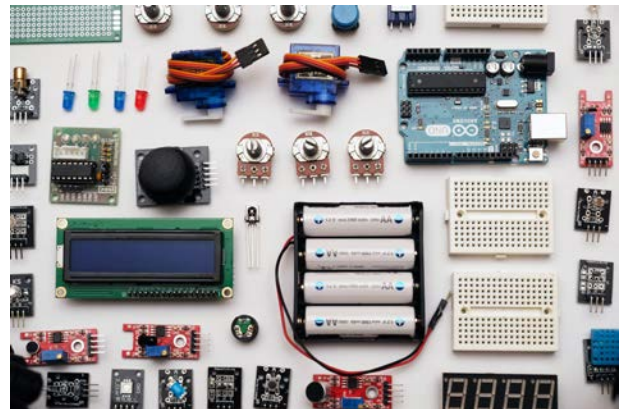
Wat je kunt meten en doen met Arduino

Inputs

Afstandssensor
Accelerometer
Gyroscoop
Kompas
Temperatuur
Relatieve luchtvochtigheid
Vochtsensor (planten water geven!)
Barometer
Lichtsensoren
Kleurensensor
Draaiknoppen en lineaire potmeters (zoals de schuiven op mengpanelen)
Microfoons (of andere audio-signalen)
Aanraking
Schakelaars
Keyboard en muis
Vingerafdruk
Camera's
Bewegingssensor
Infrarood-ontvanger (je project besturen met afstandsbediening!)
Hartslag¹⁴
Rook
Gas
Straling
Vlammendetector
Magneetvelden
Trilling
Buigsensor
Stroming
Hersenactiviteit

Outputs

Licht: lampen, lasers, LEDs, EL wire, glasvezel
Geluid: speakers, transducers, versterkers, MP3-spelers¹⁵
Motoren: servo's, heel precieze stappenmotoren, hele snelle DC-motoren, heel sterke gear motors, trilmotors, lineaire actuatoren, ventilatoren.
Solenoids
Elektromagneten, ferrofluids
Video (animaties, video's, VR/AR)
LCD-display (zoals in snoepautomaten)
Pomp (bijv. om het te laten regenen of een beeld te laten huilen)
Metaal dat van vorm verandert
Warmte- en koel-elementen
Rookmachine
Website of sociale media (automatisch informatie posten op basis van sensorgegevens)

Dit is zeker geen complete lijst, maar je ziet vast zo al dat de mogelijkheden eindeloos zijn. Welke combinaties van inputs en outputs lijken jou interessant?

¹⁴ Sommige hartslagsensoren werken amper. Deze is wat duurder, maar geeft wel redelijk goede meetresultaten: <https://www.kiwi-electronics.nl/pim-438>

¹⁵ Er zijn er verschillende, maar deze is goedkoop en gemakkelijk aan te sluiten: https://wiki.dfrobot.com/DFPlayer_Mini_SKU_DFR0299

Deze handleiding is geschreven door Jaap Meijers (instructeur/beheerder van het Hacklab van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag) en gepubliceerd in mei 2021 onder de Creative Commons Attribution 4.0 International-licentie.¹⁶ Dat betekent dat je deze handleiding vrij mag verspreiden en aanpassen, mits je de bron vermeldt en verwijst naar de licentie.

Meer informatie over Jaaps projecten:

<http://www.eerlijkemedia.nl>

<https://www.instructables.com/member/tjaap/>

Verantwoording foto's

Arduino met relais en lamp: Adilson Thomsen/FilipeFlop/Wikimedia

Breadboard: Victoria.nunez2/Wikimedia

LDR: Arnau 944/Wikimedia

Potmeter: Iainf/Wikimedia

Piezo buzzer: Adafruit/Flickr

Ultrasonische afstandssensor: Nowforever/Wikimedia

Microservo: eigen foto

Arduino met bloemen: madshobye/Instructables.com

Diagram IR-remote bij 'Libraries installeren': Benne de Bakker/makerguides.com

Stopwatch: Matthew/Flickr

Losse onderdelen: Robin Glauser/Unsplash

Diagrammen met potmeter, ultrasonische afstandssensor en servo: Fritzing.org

Alle screenshots van Arduino IDE, diagram bij 'Digitale sensors' en de foto van Arduino-bord bij 'Wat is de Arduino': Arduino.cc

---

¹⁶ <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.nl>